

KOMPETANSE

Informasjoner om utdanning og arbeidsmarked

Utredningsinstitutt til tjeneste!

Først av alt: Takk for de positive reaksjonene på det første nummeret av *Kompetanse* som altså er et informasjonsblad utgitt av avdelingen for høyere utdanning ved NAVF's utredningsinstitutt. Reaksjonene bekreftet det vi trodde, det var behov for et enkelt informasjonsblad for å:

- knytte kontakt mellom avdelingen og «brukerne» av våre resultater.
- presentere «smaksprøver» fra våre undersøkelser og åpne adgang til å bestille rapporter og meldinger som vi utgir.
- reise det vi oppfatter som sentrale problemstillinger innenfor vårt område - utdanning og arbeidsmarked.

Men vi vil gjerne tilby mer. NAVF's utredningsinstitutt utfører prosjekter på oppdrag for ulike institusjoner innen vårt interessefelt. I noen tilfelle er prosjektene resultat av henvendelser utenfra hvor oppdragsgivere har skisserte oppgaver som de ønsker utført samtidig som de gir tilsagn om å finansiere arbeidet. De fleste prosjektene blir imidlertid utformet i et samspill mellom avdelingen og oppdragsgiverne. Vi skisserer prosjektforslag som oppdragsgiverne kan ha interesse av og diskuterer den nærmere utforming og finansiering med aktuelle oppdragsgivere.

Virksomheten i avdelingen er delt i fire programområder:

- student- og kandidatstatistikk
- arbeidsmarkedsanalyser og prognoser
- rekruttering til høyere utdanning og akademiske yrker
- profesjons- og utdanningspolitiske studier.

Ved avdelingen er det ansatt personer med en bred samfunnsvitenskapelig bakgrunn, med hovedvekt på sosialøkonomi og sosiologi. Vi arbeider utfra metoder som spørreskjemaundersøkelser, dokumentanalyser, etterspørsels- og tilbudsprognoser for utdannet arbeidskraft og informantintervjuer.

Selv om våre nåværende oppgaver til dels er store, mange og interessante, er vi likevel inte-

ressert i å knytte kontakt med nye miljøer og oppdragsgivere som har behov for å øke sin kunnskap innen området utdanning og arbeidsmarked. En enkel forespørsel pr. brev eller telefon er nok i første omgang. Kanskje har vi allerede data og informasjon «på lager» som med en forholdsvis enkel bearbeiding kan gjøres nyttige for nye formål.

Otto Hauglin

Kompetanse

Informasjoner om utdanning og arbeidsmarked.

Utgitt av NAVF's utredningsinstitutt, Wergelandsveien 15, 0167 Oslo 1, tlf. (02) 20 65 35.

Redaktør:

Utredningsleder Otto Hauglin.

Grafisk formgivning:

Kai Gjølseth.

Trykk: Stjernetrykk A/S.

Innhold

Utredningsinstitutt til tjeneste!	s. 1
Prognoser er nyttige og nødvendige	s. 2
Dette jobber vi med	s. 4
Fremtidens jobber	s. 5
Hvem besluttet hva når?	s. 7
Det settes pris på rapportene våre	s. 10
Bestillingsseddel	s. 11
Noe å tenke på	s. 12

Prognoser er nyttige og nødvendige

Høyere utdanning skal i størst mulig grad fungere som en kritisk og skapende kraft i samfunnsutviklingen. Dette krever at kandidatene får jobber hvor de kan utnytte sin utdanning. Utdanningssystemet må derfor kontinuerlig arbeide med å tilpasse seg arbeidsmarkedet slik at det utdannes et passende antall kandidater i forhold til den fremtidige etterspørsel.

Dette må etter min mening være et *minstekrav til tilpassingsevne* i høyere utdanning. I tillegg kan en ha som mål at kandidatene skal få den utdanningsbakgrunn som passer aller best for de oppgavene de blir satt til å løse. Men kravene til tilpassingsevne kan komme i konflikt med krav om faglig autonomi og teoretisk fordypning og da må det skje en avveining. Noe av tilpassingen til de konkrete oppgaver må nødvendigvis skje i arbeidslivet.

Nyttig hjelpemiddel

Langsiktige prognoser for utviklingen i etterspørselen etter ulike typer utdannet personell, er et nyttig hjelpemiddel i utdannings-

systemets tilpassningsprosess. Men det er viktig å merke seg at slike *prognoser* aldri vil gi noe objektivt eller nøytralt grunnlag for planleggingen. De kan ikke lages alene ut fra organisatoriske og tekniske betraktninger. Prognoser kan gi anslag for hvorledes en bestemt tilgang på personell vil påvirke konkurransen om jobbene. Men om det i fremtiden bør bli lettere for kandidatene å få jobb eller lettere for arbeidsgiverne å få besatt jobbene innen de enkelte yrkesområder, er et politisk spørsmål.

Hva med innvendingene?

I norsk utdanningsplanlegging har det tradisjonelt vært stor *skepsis* til utdanningsprognoser. En innvending har vært at de bygger på et tallmateriale som avspeiler fordommer om faggruppens anvendbarhet og tidligere tiders feiltilpassninger på arbeidsmarkedet.

Hvis en er opptatt av at kandidatene skal få jobber hvor de kan utnytte sin utdanning, må en imidlertid *ta hensyn til fordommer* og tradisjoner i bruken av de ulike faggruppene. De er

Knut Arild Larsen

der, og kan ikke endres over natten.

Samtidig er det viktig å utforske nærmere sammenhengen mellom *utdanning og produktivitet*, og fagenes muligheter på utradisjonelle områder. Dette kan gi grunnlag for å påvirke bruken av personell i ulike sektorer på lengre sikt. Slike forhold kan bringes inn i prognosene som analyser av markedsmulighetene for nye fag og virkningene

av bedre markedsføring av etablerte fag.

Analysen av tidligere *feiltilpassninger* på arbeidsmarkedet bør være et viktig ledd i prognosearbeidet. At tallmateriale er påvirket av tidligere feiltilpassninger er imidlertid intet argument for at prognoser ikke bør lages, snarere tvert imot. Prognosearbeidet bør heller intensiveres og metodene forbedres.

Etterspørselsprognoser bør helst lages samtidig for alle utdanningsgrupper, iallfall for grupper som er *nære konkurrenter* på arbeidsmarkedet. Ellers kan en f.eks. overse at et beregnet underskudd for én gruppe motsvares av et tilsvarende overskudd for en annen gruppe som kan være en erstatning. Hvis en da bare justerer utdanningskapasiteten til en av gruppene, vil markedsbalansen totalt sett bli forverret.

En kan også risikere å *skremme* ungdom over på utdanninger som det ikke er laget prognoser for, men hvor arbeidsmarkedets utsiktene egentlig er verre.

Prognoser som ledd i budsjettprosessen

Etterspørselsprognoser for alle

typer utdanning bør etter hvert inngå som et selvfølgelig ledd sammen med andre hensyn i den årlige *budsjettprosessen* i utdanningssystemet. At prognosene alltid vil slå mer eller mindre feil ligger i sakens natur. Usikkerheten kan ikke fjernes, og en kan velge en annen samfunnsutvikling enn den prognosene bygger på. Men en regelmessig revisjon, etterprøving og kritikk av prognosene vil over tiden bygge opp økt forståelse for arbeidsmarkedets utviklingstrekk og betydningen av disse for utdanningssystemet. Denne pedagogiske effekten er kanskje den viktigste av å innføre etterspørselsprognoser som et regelmessig element i utdanningssystemets planlegging og budsjettering.

Stabile arbeidsmarkedsforventninger

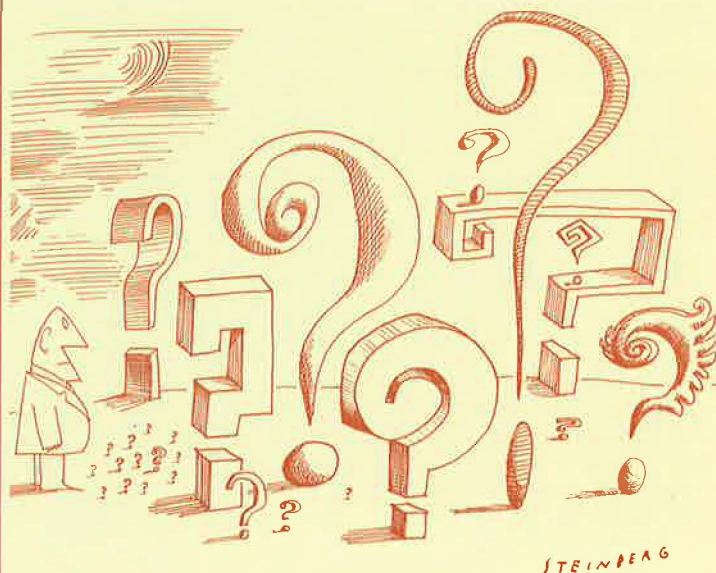
Uansett om det er hensikten eller ikke, vil etterspørselsprognoser også påvirke ungdommens *søking* til de ulike utdanninger. Det er derfor viktig at de formidler en forståelse av at vi trenger tilgang på personell i de aller fleste yrker og at de skal velge utdanning først og fremst må ta hensyn til egen

legning og interesse.

Regelmessige prognoser for alle utdanningsgruppene arbeidsmarked vil i seg selv bidra til at vi unngår panikkreaksjoner i søkermarkedet, f.eks. som følge av enkeltstående prognoser som lages som ledd i et politisk spill om arbeidsvilkår. En regelmessig og bred prognoseprosess vil bidra til en større *stabilitet* i

arbeidsmarkedsforventningene, gi mindre grobunn for sensasjonspregede utsagn og gi større trygghet for valg av utdanning ut fra personlige forutsetninger. Dette vil igjen gi et bedre grunnlag for å ta hensyn til søkingen som et selvstendig moment i utdanningsplanleggingen.

Knut Arild Larsen

STEINBERG

Dette jobber vi med

I tillegg til de prosjektene som er fylldig representert i dette nummeret av Kompetanse, har avdelingen flere prosjekter under arbeid. Her følger en kort presentasjon. Prosjektene og resultatene vil bli mer utførlig omtalt i senere nummer av bladet.

Utdanning og arbeid 1980-2000

Hovedmedarbeidere: Knut S. Eriksen, Knut Arild Larsen og Thorleif Owren.

Prosjektet skal vurdere behovet for kandidater med ulike typer utdanning fram til år 2000 med utgangspunkt i makro-økonomiske beregninger som er laget til Langtidsprogrammet 1986-89.

Arbeidsmarkedsundersøkelse for kandidater ti og et halvt år etter eksamen

Hovedmedarbeider: Rolf Edvardson

Vi har tidligere utført arbeidsmarkedsundersøkelser av kandidatene fra vårkullet 1974 et halvt år etter eksamen og tre år etter eksamen. Vi tar nå sikte på å kartlegge deres posisjon på

arbeidsmarkedet høsten 1984 - ti og et halvt år etter eksamen. Denne undersøkelse skal følge i sporene av de tidligere. Den skal gjennomføres som en spørreskjemaundersøkelse hvor vi samler inn opplysninger om hvor kandidatene arbeider, hvilken stilling de har og lønn. Vi vil også spørre om spesielle kunnskaper trengs i jobben og i hvilken grad utdanningen utnyttes og hvordan den passer til jobben.

Utdanning, kvalifikasjonskrav og jobbinnhold i offentlige etater

Hovedmedarbeider: Ellen Brandt

Dette prosjektet søker bl.a. å belyse disse spørsmål: Er det universitets-/høgskoleutdannede eller etatsutdannede som får saksbehandler- og sjefsstillinger i offentlige etater? Hva er kvalifikasjonskravene ved rekruttering og opprykk? Er høye lønninger i privat næringsliv viktigste grunn til at ansatte vil slutte i etaten? Arbeider universitets- og høgskoleutdannede med andre oppgaver og på andre

måter enn etatsutdannede?

Studentenes tidsbruk og læring

Hovedmedarbeider: Per Olaf Aamodt

Prosjektet tar sikte på å gi et bilde av dagens student og hans/hennes tidsbruk. Tendensen går i retning av høyere gjennomsnittsalder og flere kvinner blant studentene. Samtidig er det flere studenter som har barn og flere som arbeider ved siden av studiene. Konsekvensen er at studentene ikke utnytter universitetenes tilbud i samme utstrekning som tidligere. I prosjektet inngår en spørreskjemaundersøkelse som bl.a. kartlegger studentenes utnyttelse av tilbudet og hvordan de vurderer det.

Akademikerregisteret

Hovedmedarbeider: Edith Nordhagen

Akademikerregisteret er et register over personer som har tatt universitetsutdanning i Norge. Registeret omfatter ca. 105 000 personer med opplysninger om hva slags høyere ut-

danning disse har tatt. Registeret oppdateres hvert år og brukes som utgangspunkt for f.eks. yrkesundersøkelser og for å lage statistikk over sammensetningen av «akademikerbefolkningen» i Norge.

Og disse jobber ved avdelingen

Avdelings sjef Knut Arild Larsen
Utredningsleder Otto Hauglin
Utredningskonsulentene Ellen Brandt, Rolf Edvardson, Knut S. Eriksen, Fride Eeg-Henriksen, Thorleif Owren og Per Olaf Aamodt
Utredningsassistentene Einar Blomgren, Grethe Hovland og Edith Nordhagen
Førstekontorfullmektig Inger Henaug

Fremtidens jobber

Omstillingene i industrien reiser store utfordringer både for vokseoppfølgingen og arbeidsmarkedspolitikken: omskolering til ikke-industrielle yrker og nedbrytning av barrierer rundt arbeidsmarkedene utenfor industrien.

Dette er foreløpige resultater og tanker fra prosjektet «Fremtidens jobber», som gjennomføres i løpet av 1984 ved NAVF's utredningsinstitutt. Prosjektet er basert på beregninger for den langsiktige økonomiske utviklingen utarbeidet av Finansdepartementet. Arbeidet er i skrivende stund ikke avsluttet, og det som legges frem nå er foreløpig og gjelder bare deler av prosjektet.

Produktiviteten avgjør

Fremtidens jobber for ulike typer utdannet personell er sterkt avhengig av produktivitetsveksten i norsk næringsliv, og hva veksten brukes til. Et oppsving i produktivitetsveksten vil skape økonomiske muligheter for å øke veksten i antallet jobber innen kultur-, undervisnings-, helse- og sosialsektoren og innen-

for offentlig administrasjon. Det vil også gi grunnlag for større privat forbruk og dermed økt etterspørsel etter tjenester fra samferdselssektoren, hotell- og restaurantnæringen, varehandel, forretningsmessig tjenesteyting m.v.

Ut av industrien

I et langsiktig perspektiv må vi regne med at antall industriarbeidsplasser går tilbake. Dette skyldes at avsetningsmulighetene for industriprodukter ute og hjemme neppe vil øke like raskt som produktiviteten.

Økt produktivitetsvekst i industrien vil kreve tilgang på personer med nye kunnskaper og ideer. For å gi plass for disse innenfor en stadig mindre total-sysselsetting, vil det måtte skje en betydelig avskalling av personer med foreldet eller galt innrettet kompetanse fra norsk industri. Dette vil i praksis skje ved innskrenkninger og ved nedleggelse av deler av produksjonen eller hele bedrifter. Samtidig vil nye enheter bli dannet hvor personer med den nyttigste utdanning og erfaring blir

ansatt.

Produktivitetsvekst og omstillinger er antakelig en forutsetning for trygge arbeidsplasser i industrien. Dette betyr imidlertid ikke at arbeidsplassene til alle dem som i dag er i industrien blir trygge. Produktivitetsvekst og omstillinger forutsetter tvert imot en betydelig utskifting av personell.

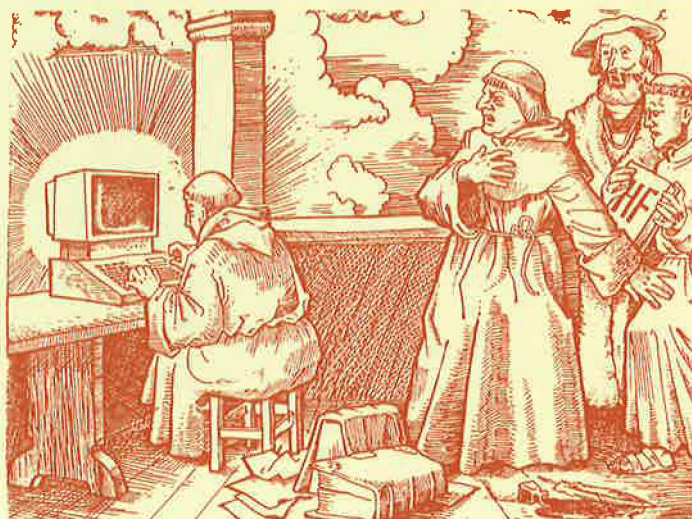
I et alternativ for utviklingen i norsk økonomi hvor det er forutsatt sterk produktivitetsvekst, viser det seg f.eks. at hvis

andelen av de ansatte i industrien som er i aldersgruppen 16-24 år skal være den samme i 1990 og år 2000 som i 1980, må netto 80 000 ansatte som var i industrien i 1980 ut av næringen innen 1990. Av de som er i industrien i 1990 må 100 000 ut av næringen innen år 2000.

Høye utdanningskrav

Hvilke muligheter for lønnet arbeid har de som forlater industrien?

I undervisning, helse- og sosi-

alvesenet er det sterke krav til spesialutdanning. 70 prosent av de ansatte oppga i 1982 at utdanningen deres var av stor eller noen betydning for at de fikk sin første jobb i slik virksomhet. Til sammenligning er tallet 50 prosent for alle næringer. Dette viser intervjuundersøkelsen «Variasjoner i arbeidsvilkår 1982», som er utført innenfor forskningsprogrammet «Arbeid i 80-åra», i regi av Norges almenvitenskapelige forskningsråd.

Disse resultatene leder til et sentralt dilemma: Hvis høy produktivitetsvekst bl.a. i industrien blir brukt til å finansiere sterk vekst i velferdsstaten, får vi en vekst i arbeidsplasser som i stor grad er lukket for industriarbeidere. Dermed vanskeliggjøres den omstillingen av sysselsatte fra industri til andre næringer som høy produktivitetsvekst krever.

Interne arbeidsmarkeder

I mange næringer er det et betydelig innslag av interne arbeidsmarkeder. Dette betyr at de som allerede er ansatt i en bedrift har et fortrinn fremfor søkere utenfra i konkurransen om ledige stillinger i bedriften – enten på grunn av ansiennitet,

intern opplæring eller medlemskap i bestemte fag- eller yrkesorganisasjoner. 40 prosent av de ansatte i norsk arbeidsliv hadde i 1982 fått sin jobb ved internt opprykk eller bekreftet at det var vanlig med interne opprykk på arbeidsplassen. Vel 60 prosent av de ansatte innen offentlig administrasjon og forsvar og omlag halvparten av de ansatte i samferdsel og i bank- og forsikring og forretningsmessig tjenesteyting var i en slik situasjon.

Disse forholdene vanskeliggjør omstillinger fra industrien til andre næringer og øker risikoen for at et oppsving i produktivitetsveksten bl.a. i industrien vil innebære økt arbeidsledighet og førtidspensjonering.

Konkurransen må åpnes

I perioden 1980–83 sank industrisysselsettingen med 26 000 personer. Hvis andelen unge i 1983 var som i 1980, må minst 30 000 personer ha forlatt industrien i løpet av disse tre årene i tillegg til naturlig avgang ved død og pensjonering. Alternativt kan rekrutteringen av unge til industrien ha avtatt. Dette er antakelig noe av bakgrunnen for den økte arbeidsledighet i

Norge i begynnelsen av 1980-årene.

For å motvirke at nedgang og utskifting i industrisysselsetting får slike virkninger, må det bli lettere for sysselsatte i industrien, dersom de har eller tilegner seg de nødvendige kvalifikasjoner, å gå over i stillinger i andre næringer som i dag har strenge utdanningskrav eller i stor grad er reservert som opprykksstillinger. Jo sterkere tendens til at tidligere arbeidere, arbeidsledere og funksjonærer i industrien må ta de minstattraktive jobbene i andre næringer, desto vanskeligere vil omstillingen bli, desto mindre vil den økonomiske veksten bli, og desto mindre ressurser kan kanaliseres inn i velferdsstaten.

Disse delresultatene av prosjektet peker altså i retning av at omstillingene i industrien også krever omstillinger i andre deler av arbeidslivet hvis en skal gjenreise veksten og den fulle sysselsetting.

Tom Colbjørnsen
Knut Arild Larsen

Hvem besluttet hva når?

Ny analyse av beslutningene om dimensjonering av høyere utdanning

Bakgrunn for undersøkelsen er at begrensningen på antall studieplasser har vært et økende problem de seinere år, og at en må anta at dette vil fortsette å være et problem på grunn av store artiumskull de nærmeste åra. I løpet av syttiåra er flere store, tidligere åpne studieveger ved universitetene blitt lukket, og dette oppveies ikke av at nye skoleslag og studieretninger er kommet til.

Prosjektets siktemål har vært å analysere de beslutninger som ligger bak tallfesting av studieplasser totalt og på forskjellige studieretninger for å finne fram til hvilke begrunnelser som ligger bak de forskjellige vedtak. Tidsrammen er fra ca. 1970 og fram til idag.

Lite debatt om studenttall

Formelt sett fattes vedtak om studenttall av Stortinget gjennom de årlige budsjettbehandlinger. Universitetene fremmer sine forslag direkte til departementet, dvs. tidligere Kirke- og

undervisningsdepartementet, nå Kultur- og vitenskapsdepartementet. Høgskolene fremmer sine budsjettforslag med studenttallene til de regionale høgskolestyrene.

Gjennomgang av departementets budsjettproposisjoner, Kirke- og undervisningskomitéens innstillinger og debatten om budsjettene for høyere utdanning i Stortinget, tyder imidlertid på at studenttallene ved de enkelte institusjonene det gjelder, forholdsvis sjelden settes under debatt. Unntakene synes å være når det er spesielle problemer. De viktigste av disse er:

- tilstrømningen av studenter til institusjonene er større enn institusjonenes kapasitet med hensyn til lokaler, stillinger og utstyr (eks. om lukking av det samfunnsvitenskapelige og historisk-filosofiske fakultet ved Universitetet i Oslo i 1973).
- etterspørselen etter den type kandidater som utdannes er større enn det antall kandidater som produseres (eks. grupper av sivilingeniører i syttiåra).

- de kandidater som en institusjon produserer har problemer med å finne arbeid og/eller finne relevant videreutdanning (eks. almenlærere).

- øking i arbeidsløsheten blant ungdom har ført til at utdanning som meningsfylt beskjeftigelse er kommet inn i debatten de siste åra.

Slike forhold kan medføre begrunnede forslag både fra departementet og fra politiker-siden om endringer i opptak og studenttall i forhold til det som er vanlig for en institusjon eller en type utdanning.

Få vedtak om den totale dimensjonering

Mer omfattende planer og prinsipielle debatter om dimensjoneringen av høyere utdanning i sin helhet finnes først og fremst i Stortingsmelding 17 (1974–75) Om høyere utdanning, i andre Stortingsmeldinger, f.eks. meldingen om høyere teknisk utdanning og i Langtidsprogrammene. Forslag og planer i disse mer omfattende og prinsipielle utredninger vedtas imidlertid ikke i sin helhet. Komiteen lager sin innstilling, saken debatteres, og meldingen vedtas deretter vedlagt protokollen. De enkelte

saker må deretter fremmes særskilt. Dette skjer hovedsakelig ved de årlige budsjettbehandlinger. Seinere vedtak må likevel sees i lys av disse dokumentene, og argumentasjonen for vedtaket ligger ofte her.

Mange og varierende begrunnelser

Undersøkelsens siktemål er altså å finne fram til hvilke begrunnelser som brukes og hvilke som vinner fram når det gjelder å bestemme studenttall. Dokumentgjennomgangen tyder på at de fleste vedtaksbegrunnelser og argumenttrekker søker å ta hensyn til en rekke ulike målsettinger. Noen av disse er knyttet til generelle samfunnsmessige verdier, andre til spesielt formulerte utdanningspolitiske målsettinger og noen til konkrete enkeltsaker.

Noen endimensjonal måte å ordne de argumenter som brukes har ikke vært mulig, men en modell er utviklet der de enkelte argumenter som brukes i forhold til å begrense eller øke studenttilgangen er gruppert i forhold til ulike referanserammer. Enkeltargumentene er videre samlet til fire hovedargumenter. Hovedargumenter

er de begrunnelser som oftest går igjen, og som er nærmest knyttet til vedtaksformuleringer. Mest sentrale her er argumenter om arbeidslivets behov og etterspørselen etter arbeidskraft på den ene side og de utdannings-søkendes ønsker på den annen side. Et tredje hovedargument er knyttet til samfunnets behov for ulike typer kompetanse på høyt nivå, selv om disse ikke umiddelbart kan knyttes til arbeidslivets behov. I løpet av de siste par år har den økende arbeidsledigheten, som rammer ungdom sterkt, ført til at utdanningens betydning som meningsfylt beskjeftigelse brukes åpent som argument for å opprette flere studieplasser. Dette utgjør det fjerde hovedargument.

Høyere teknisk utdanning er brukt som kasus for å analysere utviklingen av argumentasjon og beslutninger over tid. Dette gir grunnlag for å stille spørsmålet om hva som ville skjedd dersom de tidligste utbyggingsplanene her, presentert først gjennom S.P. Andersenkomiteens innstilling i 1969, og seinere i Abrahamsenutvalgets innstilling i 1977, var blitt fulgt.

Studenttall vedtas indirekte Mange viktige beslutninger som angår studenttallene både direkte og indirekte tas uten at studenttallene i seg selv blir gjenstand for debatt, og uten at konsekvensene for studenttallene synliggjøres. På denne måten kan en få utilsiktede endringer både i studenttallene totalt, i opptakstillene, og i hvor mange ferdige kandidater som produseres.

Slike beslutninger kan være knyttet til:

- Faglig innhold: Mange studier forlenges. Dette betyr økning i studenttallene totalt, men ikke flere studieplasser for nye rekrutter til høyere utdanning.
  - Bevilgninger til stillinger, bygninger og utstyr.
  - De generelle budsjettmessige rammer for den høyere utdanning. Utviklingen av studenttallene fra begynnelsen av sytti-åra til idag må bl.a. forstås i forhold til generelle budsjettmessige innstramninger for høyere utdanning.
- Tilsammen gir prosjektet en grunnlag for en nærmere vurdering av problemene knyttet til både planlegging og oppfyllelse av oppstilte rammer for studenttall både totalt og i forhold til de

enkelte utdanningstyper, fagområder og enkeltinstitusjoner. Undersøkelsen er ment å gi grunnlag for videre arbeid med disse spørsmålene.

Rapporten fra undersøkelsen kan bestilles via bestillingssedelen i dette nummer av KOMPETANSE.

Maren Brit Baadshaug

Omstilling på dagsorden

Omstillingsspørsmål er i ferd med å komme på dagsorden i universitet- og høyskolesystemet. Dette skyldes mange forhold, men en av de viktigste grunnene er at det fra politisk hold påpekes at høyere utdanning og forskning vil bli et prioritert satsingsområde, bl.a. med det klare formål å fremme økonomisk vekst.

Tilpasning til næringsutvikling

I et foredrag på konferansen «Universitetsutdanning for næringsliv og forvaltning» i Tromsø 22. mai 1984 uttalte statsministerens personlige rådgiver Terje Osmundsen: «... en hovedoppgave for våre utdannings- og forskningsmiljøer må være å bidra til en opprustning av hele

vårt næringsliv, og å være med på å skape grunnlag for en styrket økonomisk vekst». Videre uttalte han: «... Utdanningsinstitusjonen må føle et større ansvar for å tilpasse seg de endrete behov som nærings- og samfunnsutviklingen medfører.» Dermed signaliseres det klart at universiteter og høyskoler ikke bare skal utvikle seg ut fra sine indre faglige og vitenskapelige forutsetninger, men skal tilpasse seg i langt større grad til ytre forhold som næringslivets behov. I foredraget uttalte Osmundsen videre: «Omstillingstakten mellom utdanningsinstitusjonene og internt i institusjonene må økes fremover for at institusjonene bedre skal kunne bidra til en vekst i næringslivet. Raskere vekst er nød-

vendig bl.a. for å trygge sysselsettingen. Økt omstillingstakt må bl.a. bety en sterkere prioritering fra institusjonenes side, og ikke minst omprioritering. Dels må utdanningskapasiteten økes for de typer personell næringslivet, offentlig forvaltning og andre etterspør, og dels må forskningsvirksomheten styrkes og konsentreres om de områder som nå synes å ha størst vekstpotensiale.» Ved at høyere utdanning på denne måten kobles sammen med behovet for vekst i næringslivet, kan vi konstatere at omstillingsproblemer i denne sektoren vil stå mer sentralt i den alminnelige politiske debatt og oppmerksomhet.

Omstilling ved omdisponering

Samtidig er det gitt klare signaler fra sentralt politisk hold om at veksten i offentlig sektor, herunder universitet- og høyskolesektoren må begrenses og at nye tiltak må realiseres ved hjelp av omdisponeringer. Krav om økt omstillingstakt, bedre næringslivstilpasning kombinert med signaler om at dette skal skje ved omdisponeringer medfører store og nye utford-

ringer til universitet- og høyskolesystemet. Det kreves kvantitative omstillinger ved at det antall kandidater som ut-

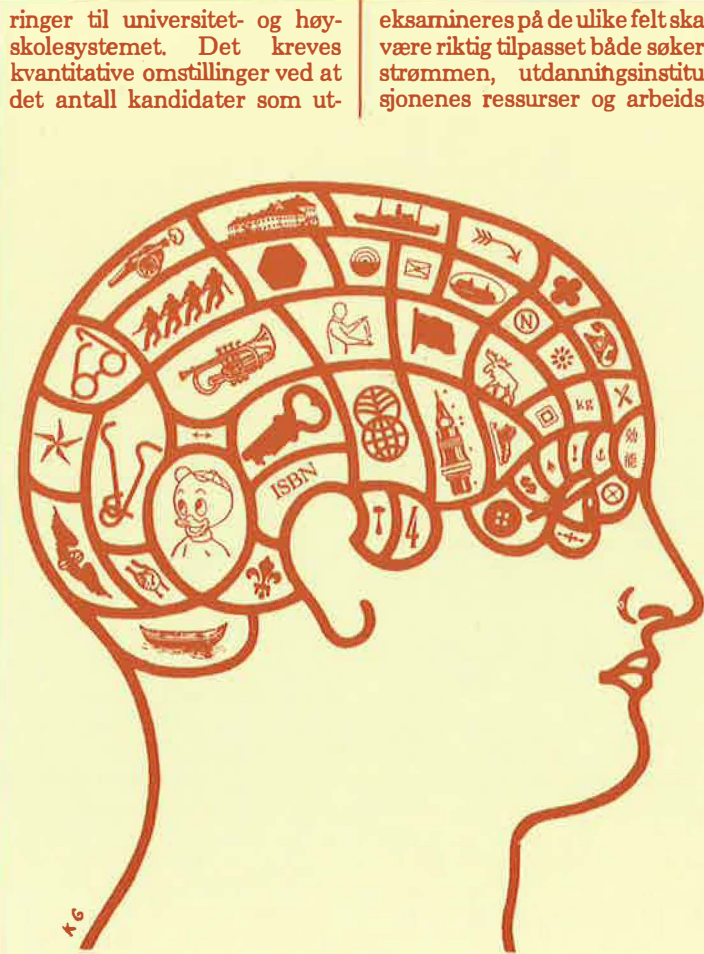
eksamineres på de ulike felt skal være riktig tilpasset både søkerstrømmen, utdanningsinstitusjonenes ressurser og arbeids-

markedets etterspørsel. Det kreves kvalitative omstillinger ved at studier både med hensyn til lengde, inndeling i grader, fagkombinasjoner og endring av faglig innhold både skal tilpasses de faglige og vitenskapelige krav, og de endrete arbeidsoppgaver som etterspørres hos de nye kandidatene. Samtidig utfordres universitets- og høyskolesystemet med sterkere krav i retning av å delta både med mer omfattende etterutdannings- og videreutdanningsaktivitet, og en mer profilert forskningsinnsats.

På instituttets arbeidsplan

Ved NAVF's utredningsinstitutt forsøker vi å følge opp disse viktige temaer ved forskjellige tiltak:

- 10. oktober 1984 arrangerte vi en stor utdanningspolitisk konferanse, med 240 deltagere fra universitet- og høyskolesektoren. Tema var omstillings- og styringsproblemer i høyere utdanning. På basis av innledninger fra statsråd Lars Roar Langslet, Kultur- og vitenskapsdepartementet, avdelingssjef Knut Arild Larsen, NAVF's utredningsinstitutt og direktør

Magne Førre, Det regionale høgskolestyret i Vestfold, utspant det seg en omfattende, livlig og poengtert debatt med deltakelse fra bredt sammensatte panel og en engasjert forsamling. Rapporten fra konferansen foreligger og kan bestilles via bestillingsseddelen i dette nummeret av Kompetanse.

På oppdrag fra Finansdepartementet har Instituttet utarbeidet et notat om omstillinger i høyere utdanning. På basis av en analyse av samtlige universiteters og regionale høgskolestyrers programnotater for 1985-1987 belyser notatet sentrale fremstillinger som f.eks. hvilke temaer som står på dagsorden i de lokale og regionale omstillingsprosesser, hvilke metoder som tas i bruk for å fremme omstillinger, hvilke faktorer som hindrer eller fremmer omstilling, hvilke problemer som er identifisert, hvilke resultater som er oppnådd, og hvordan metodene i omstillingsprosessen kan forbedres. Notatet er et underlagsdokument for arbeidet med Regjeringens Langtidsprogram og er foreløpig un-

dratt fra offentlighet. Så snart det blir frigitt vil det være mulig å bestille fra instituttet.

– Endelig arbeider vi med å starte opp et prosjekt i 1985 som foreløpig har fått arbeidstittelen Yrkesretting av universitetene. Prosjektet har møtt betydelig interesse, men foreløpig er ikke finansiering og organisering helt klarlagt.

Otto Hauglin

Det settes pris på rapportene våre

Utredningsinstituttets rapporter utgis i to årlige publikasjonsserier: «Meldinger» og «Notater». Hittil har rapportene vært gitt gratis til samtlige brukere og interesserte.

Nå er gode råd dyre

På grunn av økende omkostninger ved framstillingen av disse publikasjonene må vi heretter ta noe betaling for meldinger og notater. Prisene fastsettes slik at vi får et visst bidrag til å dekke trykkeomkostningene.

For meldingene vil vi som utgangspunkt holde oss til et prissystem basert på minimum 40 kroner, maksimum 100 kroner med intervaller på 20 kroner. Unntaksvis vil prisene kunne settes høyere enn 100 kroner. For notatene vil vi gå ut fra et minimum på 20 kroner og et maksimum på 60 kroner med intervaller på 10 kroner. Publikasjonene vil fortsatt bli sendt gratis til utvalgte målgrupper for hver rapport.

Betalingsordningen vil bli gjort gjeldende for meldinger og notater som er gitt ut i 1983 og senere. Publikasjoner fra tid-

ligere år vil som hittil, bli tilsendt gratis så langt opplagene rekker.

Men det vil lønne seg å abonnere

Alt kan gjøres enklere og billigere. Mange av våre brukere, f.eks. biblioteker, universiteter og høgskoler, vil sannsynligvis være interessert i å motta alle notater og meldinger som vi produserer. Til slike personer og institusjoner tilbyr vi en abonnementsordning hvor man automatisk får tilsendt samtlige meldinger og notater med 25 prosent rabatt. Oppgjør vil bli foretatt ved slutten av hvert år. Dette vil i praksis innebære at man får hele «årsproduksjonen» tilsendt for 200-300 kroner.

For bestilling av enkeltpublikasjoner, abonnement eller tilsending av fullstendig liste over tidligere publikasjoner, vennlist benytt bestillingsseddelen på neste side.

Bestillingsseddel

Meldinger

- 1983:1 ARBEIDSMARKEDET ET HALVT ÅR ETTER EKSAMEN. Kandidater uteksaminert fra universiteter og høgskoler 1980 og 1981. Kr. 40,-
- 1983:2 NORSK FORSKNINGSPOLITIKK
- Rapport fra en konferanse 21. mars 1983. Gratis
- 1983:3 FORSKNING VED UNIVERSITETENE
- Delrapport 1 – Arbeidsoppgaver og arbeidstid. En undersøkelse av arbeidstidens anvendelse i 1981 blant det vitenskapelige personalet ved universitetene i Oslo, Bergen, Trondheim og Tromsø. Kr. 40,-
- 1983:4 UTSTYR FOR EKSPERIMENTELL FORSKNING.
- Situasjonen i norsk medisin og naturvitenskap. Kr. 40,-
- 1983:5 YRKESKARRIERE OG SAMFUNNS-ENGASJEMENT. En oppfølgingsundersøkelse av universitetsutdannede kvinner og menn med ulik sosial bakgrunn. Kr. 40,-
- 1983:6 ARBEIDSMARKEDSPROGNOSE I SVERIGE, DANMARK OG NORGE. Metoder og erfaringer i 1970-årene. Kr. 40,-
- 1983:7 FRA SKOLEGANG TIL POENGSAMLING
- Utdannings- og yrkesplaner blant avgangselever ved allmennfaglig studieretning i videregående skole 1980 (nytt opplag). Kr. 60,-
- 1984:1 ARBEIDSMARKEDET ET HALVT ÅR ETTER EKSAMEN. Kandidater uteksaminert fra universiteter og distriktshøgskoler 1982. Kr. 40,-
- 1984:2 OFFENTLEGE INNKJØP SOM INDUSTRI-POLITIKK. Telekommunikasjonssektoren. Kr. 60,-
- 1984:3 REKRUTTERING TIL FORSKNING.
- Delrapport 5 fra prosjektet: Forskning ved universitetene. Kr. 60,-
- 1984:4 UTDANNING OG ARBEIDSMARKED MOT ÅR 2000. Del I – Innledning til prosjektet og statistisk bakgrunn for framtidsperspektivene. Kr. 60,-

1984:5 UTHOLDENHETSPRØVEN.

Om opptaket til lukkede utdanninger. Kr. 60,-

1984:6 OMSTILLINGS- OG STYRINGSPROBLEMER I HØYERE UTDANNING. Rapport fra en konferanse 10. oktober 1984. Kr. 40,-

Notater

- 3/83 FORSKNING VED UNIVERSITETENE
- Delrapport 2. En undersøkelse av kontaktmønsteret mellom det faste vitenskapelige personalet ved universitetene og forskningsrådene med vekt på NAVF-kontakten. Kr. 20,-
- 4/83 FORSKNING VED UNIVERSITETENE
- Delrapport 3. En oversikt over hvordan det faste vitenskapelige personalet ved universitetene i Oslo, Bergen, Trondheim (ekskl. NTH) og Tromsø vurderer sine forskningsvilkår. Kr. 20,-
- 1/84 STATSBUDSJETTET FOR 1985
- En oversikt over bevilgningsforslag, nye stillinger og prinsipielle utsagn som berører universiteter og høgskoler og institusjoner med forskning. Kr. 20,-
- 2/84 BESLUTNINGER OM DIMENSJONERING
- En analyse av begrunnelsene bak beslutningene om dimensjonering av høyere utdanning fra 1970 og fram til i dag. Kr. 20,-

Annet

- Abonnement på samtlige publikasjoner
- Fullstendig liste over publikasjoner. Gratis
- Instituttets årsmelding for 1983. Gratis

Navn: _____

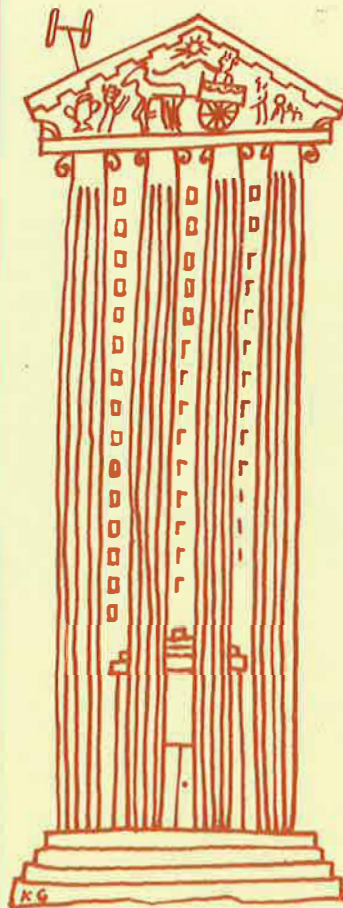
Adresse: _____

Noe å tenke på

«Erlend var russ i vår med eksamen fra naturfaglinje – uten altfor gode karakterer i følge ham selv. – Alle kameratene mine skal ta forberedende på Blindern i høst, sier han. Mange gjør det fordi de ikke kommer inn på skoler og får jobb. Selv vil jeg ikke studere, rett og slett fordi jeg ikke vet hva. Nå sitter jeg her for å legge inn en søknad om lærlingeplass, elektriker er det jeg vil bli, tror jeg.»
(Erlend, 18 år, i intervju med Aftenposten 28. august 1984.)

«Søkingen til høyere utdanning vokser fortsatt. Bare økningen i årskull tilsier 12–1300 nye studieplasser. Først i begynnelsen av 1990-årene vil årskullene som søker til slike studier ha nådd sitt maksimum. Det er heller ingen tegn til at studiefrekvensen minsker. Det er derfor fortsatt behov for nye studieplasser, selvom flere studenter nå får sin utdanning ved utenlandske læresteder. Utbyggingen av kapasiteten av høyere utdanning er derfor høyt prioritert. I 1984 er det gitt ekstra bevilgninger slik at opptaket høsten 1984 kan økes med 2125 studieplasser ved offentlige og private institusjoner utover det som var forutsatt ved den ordinære bevilgning. For 1985 er det forutsatt at denne økte kapasitet føres videre på helårsbasis. Dessuten er det forutsatt en kapasitetsøkning våren 1985 på 500 studieplasser og høsten 1985 på 1500 studieplasser.»
(St.prp. nr. 1 (1984–85). Statsbudsjettet for budsjetterterminen 1985.)

«Prioriterte områder er spesielt studier innen EDB, teknologiske studier, økonomi/administrasjon der søkingen fortsatt er meget stor.»
(St.prp. nr. 1 (1984–85). Statsbudsjettet for budsjetterterminen 1985.)

«Den Lundske revolusjon er en samarbeidsavtale mellom Universitetet og Apple Computer A.B., et datterselskap av det amerikanske EDB-konsern Apple. I følge avtalen kan alle ansatte og studenter ved universitetet kjøpe Apple's nye bærbar personlig computer MacIntosh til favørpris – ca. halvparten av markedsprisen. De som tar imot tilbudet skal – avhengig av om de velger den store eller den lille modellen – ut med ca. 15 000 eller ca. 20 000 svenske kroner. Og til dem som bare er i besittelse av interesse, men ikke beløpet, finnes det tilbud om banklån.»
(Universitetsavisen nr. 17, 4. oktober 1984 om utviklingen ved Lunds universitet i Sverige.)